

# Henk van Schuppen: OPERATIE KEGEL

## op de voet gevolgd

De miljoenen kegels in onze uitgestrekte dennenbossen bevatten een rijkdom aan voedsel. Oliehoudend voedsel, dat opgeslagen ligt in de zaden. Vele vogels en ook andere dieren, die in de bossen leven, weten hiervan te profiteren. Maar de meeste moeten wachten tot het voorjaar, als de warmer wordende zon de kegels doet openspringen, waardoor de zaden op de grond terechtkomen.

Een enkeling is slechts in staat vóór die tijd de harde, stugge schubben van de kegels los te krijgen en de zaden te bemachtigen. We denken dan in de eerste plaats aan de *kruisbek*. Moeder Natuur heeft hem een sterke, gekruiste snavel gegeven en daarmee weet hij zonder moeite de kegels open te breken. Ook de *grote bonte specht*, die verzot is op de zaden van de grove den, kent het kunstje, maar hij past een andere methode toe dan de *kruisbek*.

Deze specht, overigens insecteneter in optima forma, wordt kennelijk aange trokken door het feit, dat de dennenzaden olie(vet-)houdend zijn. Om dezelfde redenen waardeert hij — zoals we herhaaldelijk konden vaststellen — spekworm en ander vet op de wintervoertafel. Opmerkelijk is, dat de specht de dennenzaden niet pelt, zoals de andere zaadetende vogels doen. Waarschijnlijk is hij er niet toe in staat en verder is het heel goed mogelijk, dat de zaden tijdens het openhakken van de kegel dermate gekneusd worden, dat pellen overbodig is. Bovendien is het omhulsel van de zaden uit een rijpe, openspringende kegel taaier, dan van die in een nog groene, gesloten kegel.

Om de kegels open te hakken maakt de grote bonte specht gebruik van een eenvoudige hulpinstallatie, de zgn. spechtensmidse. Deze wordt niet gemaakt, maar bestaat uit een natuurlijke wig, gevormd door de stam van een denneboom — soms ook wel een berk of een beuk — en een op een bepaalde manier schuin daarlangs omhoog gegroeide tak. Niet elke boom biedt zulk een gelegen-

heid en daarom moet zo'n „smidse" door de specht opgezocht worden \*).

In de vrij smalle wig tussen tak en stam klemt de specht nu een kegel, hakt deze met zijn beitelnavel open en doet zich tegoed aan de zaden. Het hele proces is zo interessant, dat het de moeite waard is de vogel bij dit werk op de voet te volgen. Om ons een juist beeld te vormen van de werkmethode, waren heel wat waarnemingen nodig, waarbij meer malen de kijker te pas kwam. En verveeld hebben we ons geen ogenblik!

In de regel haalt de specht de kegels in de onmiddellijke omgeving van de plaats, waar hij een goede smidse heeft ontdekt. In een bos, waar hij vaak opereert, treft men gewoonlijk verscheidene smidsen aan. Eens vonden we in een strook bos van nog geen 2 ha een goede 30 smidsen! De hoogte loopt sterk uiteen. We vonden ze op een meter boven de begane grond, maar ook wel zeven en meer meter hoog. In oud bos liggen ze aanmerkelijk hoger, dan in een jonge houtopstand. Moeilijk te vinden zijn deze spechtensmidsen niet. Talloze uitgeslagen kegels aan of bij de voet van een boom wijzen de werkplaats aan. Ook kan men op het geluid afgaan: als de specht bezig is, kan men van enige afstand al horen, dat hij op zijn kegel loshakt.

Bij langdurig gebruik van een en dezelfde smidse komt er gaandeweg teveel ruimte in de smalle wig van tak en stam. Er ontstaat een kleine uitholling. De kegel kan dan niet meer klem worden gezet en de smidse blijft voortaan buiten gebruik.

Volgen we nu de „Operatie Kegel" van het begin tot het eind. Zoals men weet, groeien de dennenkegels aan de buitenkant van de boom. Het bemachtigen vereist een zekere vaardigheid. De specht gaat aan de onderkant van een tak hangen, hakt enkele malen op het steeltje, waarmee de kegel vastzit, pakt de kegel daarna bij de punt of wat meer naar het

\*) Vaak ook is de spechtensmidse een nauwe spleet in een boom. — Red.

midden in zijn snavel en rukt hem wegvliegend af. Het is in een ommezien gebeurd. Met de kegel dwars in de snavel of met het stompe einde naar voren gaat de specht nu naar zijn smidse. Een enkele maal gebeurt het, dat de kegel bij het „plukken” valt. Dan duikt de vogel hem prompt na en pikt hem van de grond op.

Het zoeken, loshakken en vervoeren van een nieuwe kegel naar de werkplaats neemt alles bij elkaar ongeveer een minuut in beslag. Soms nog minder. Het leeghakken duurt plm. vier minuten. Is de specht daarmee klaar, dan wordt onmiddellijk een nieuwe kegel gehaald. Maar . . . de oude, lege blijft in de smidse achter. Dat scheidt een probleem, als de vogel terugkomt met die nieuwe kegel in z'n snavel! En nu is het aardig te zien, hoe de moeilijkheid wordt opgelost, i.c. de smidse wordt vrijgemaakt. Het gaat eigenlijk vrij eenvoudig in z'n werk, maar toch getuigt het van overleg.

De specht deponeert de juist meegebrachte kegel even tussen z'n borst en de stam van de boom. Zo vastgekneeld kan hij niet vallen. Nu is de snavel leeg en kan de oude kegel uit de wig getrokken en terzijde gesmeten worden. Vervolgens pakt de vogel de nieuwe kegel, plaatst deze met de punt naar boven in de smidse en het leeghakken kan opnieuw beginnen.

Nu is het zo, dat bij het behakken van de kegel in de smidse slechts één kant van de kegel wordt bereikt. Geen nood. Om aan dit bezwaar tegemoet te komen, wordt de kegel tijdens de bewerking een paar keer gedraaid. Daartoe pakt de specht zijn object bij de punt vast, trekt het even omhoog en plaatst de kegel opnieuw in de wig met een andere zijde naar zich toe. Zo wordt de gehele oppervlakte bewerkt. En tijdens het hakken ziet men regelmatig de lange tong in de opengeslagen kegel verdwijnen om de zaden te bemachtigen. Het is dus niet zo, dat de schubben eraf gehakt worden. De kegel blijft intact en wordt leeg naar de grond verwezen.

Wij zagen, en passant, nog een handeling, waarvan de verklaring ons tot nog toe is ontgaan. Was de specht bij de smidse aan het werk en moest hij zijn excrementen laten vallen, dan bleef hij niet zitten, waar hij zat, maar verplaatste



*Tot nu toe slaagde Henk van Schuppen er niet in, de grote bonte specht bij zijn smidse te fotograferen. Bovenstaande foto maakte hij van een naar zijn aanwijzingen door de heer Jb. v. d. Peppel te Bennekom opgezet exemplaar. De wijze, waarop de bonte specht te werk gaat, wordt hier duidelijk gedemonstreerd.*

hij zich even naar de andere zijde van de boom. Deze waarneming werd herhaaldelijk gedaan.

Bij een smidse, die pas in gebruik was, kwam het soms voor, dat de kegel te groot bleek voor de ruimte in de wig. Dan knelde de specht de kegel even tussen borst en stam, hakte de stam in de smidse een beetje uit en bracht daarna de kegel op z'n plaats.

Hoeveel kegels er per dag wel worden bewerkt, is ons niet bekend. Wel hebben wij eens kunnen controleren — door eerst de op de grond liggende kegels te verwijderen — dat één specht in een bepaald bos op één dag 48 kegels stuk-sloeg. Een eenvoudig rekensommetje leert, dat daarvoor vier uur arbeid nodig is geweest. Maar het is niet uitgesloten, dat die specht ook nog elders in de omgeving aan het werk was. Meermalen hebben we ook geconstateerd, dat de specht twee uur achtereen, zonder maar een ogenblik uit te rusten, aan het werk bleef en het aantal dennenzaden, dat zo werd verorberd, liep derhalve in de honderden.